

УДК 33.368

М. С. Носенко,
асистент, аспірант каф. фінансів, банківської справи та держ. упр., ПолтНТУ
А. Г. Мочона,
студентка, ПолтНТУ

ШАХРАЙСТВО В СФЕРІ АВТОСТРАХУВАННЯ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НИМ

Стаття присвячена дослідженню прояву шахрайства в сфері автострахування. Визначено сутність цього поняття та проведений аналіз вітчизняного ринку автострахування й ринків деяких інших країн на предмет наявності фактів шахрайства та методів боротьби з ним.

This article devoted to research of manifestation fraud in auto insurance. Determined the essence of this notion and analyzed domestic motor insurance market and markets some other countries for the presence of fraud and methods to combat it.

Ключові слова: шахрайство, автострахування, страховий ринок, поліс страхування, КАСКО, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності (ОСЦВ), "Зелена картка".

Key words: swindle, autoinsurance, insurance market, policy of insurance, KASKO, obligatory insurance of civil liability (OICL), "Green card".

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних економічних умовах індустрія страхування та ринок страхових послуг є принципово важливими для соціально-економічного розвитку кожної держави. Страхування забезпечує органічний зв'язок між страховиками і страхувальниками з приводу надання страхових гарантій суб'єктам підприємницької діяльності та населенню. Також завдяки страхуванню формуються значні фінансові ресурси, що перетворює страховий ринок на потужне джерело інвестиційних ресурсів. Проте однією з причин, що стримує ефективність розвитку страхових відносин у кожній країні, є шахрайство, яке може призвести до значних негативних фінансових результатів як з боку страховиків, так і з боку страхувальників. За таких умов вироблення дієвих заходів боротьби з шахрайством є запорукою ефективного розвитку страхових відносин, що особливо актуально в автострахуванні, яке, за оцінками експертів, є найбільш привабливим для шахраїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість стверджувати, що, незважаючи на актуальність проблеми страхового шахрайства, у науковій літературі їй приділяється недостатня увага. Основні теоретичні дослідження в цій сфері провели А.В. Камнева, Т.В. Романюк, В.А. Пластун, В.В. Маковецька, О. Салайчук та інші. Особливої уваги заслуговують

праці Маковецької В.В., яка розглянула вплив шахрайства на фінансовий результат групи ризиків страхування автотранспорту, беручи до уваги досвід країн Європи, та Камневої А.В., котра дослідила проблеми страхового шахрайства в Україні у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Але, разом з тим, незважаючи на сформований теоретичний доробок, сьогодні відсутні ефективні підходи до вирішення даної проблеми на страховому ринку України, до методики виявлення шахрайства на етапі укладення та супроводу страхового договору.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження сутності та прояву шахрайства в автострахуванні на предмет виявлення найбільш поширених схем, а також виділення методів боротьби з цим явищем з урахуванням світового досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Міжнародна асоціація страхового нагляду визначає "шахрайство" як діяльність з навмисного приховування інформації з метою отримання несправедливої вигоди для самого учасника обману або третьої сторони [3]. Згідно світової практики діяльності страхових компаній найпопулярнішим видом страхуван-

ня для здійснення шахрайських операцій є автостраховання, де 35% клієнтів займаються махінаціями із страховими виплатами. Зокрема, у Великобританії на шахраїв припадає близько 10% обсягу виплат при страхуванні особистих автомобілів. Щороку економіка цієї країни від дій страхових шахраїв втрачає близько 15,8 млрд фунтів стерлінгів [2].

У Польщі в 2010 році 62% усіх зареєстрованих махінацій на ринку нон-лайф припадало на договори ОСЦВ та КАСКО, а у 2011 році — 70%. Як правило, шахрайства трапляються із автомобілями марок BMW, VW, Audi, бо суми відшкодувань по дорожніх автомобілях набагато більші [12].

У Російській Федерації страховики щорічно втрачають приблизно 15 млрд рублів, із яких 17% — у сфері автостраховання. Понад 150 млн дол. виплат направляється на відшкодування фіктивних аварій і викрадень.

За оцінками вітчизняних страховиків, на моторно-транспортне страхування припадає понад 50% випадків страхового шахрайства (ОСЦВ — 32%, КАСКО — 21%), а 10% зібраних страхових премій втрачаються через відшкодування по фальшивих страхових випадках [4]. За останній рік втрати страховиків від шахрайства у сфері автостраховання сягають 500 млн грн., або майже 20% від виплат ОСЦПВ і КАСКО.

Дослідження автосегмента страхового ринку дає можливість виділити п'ять основних шахрайських схем, причому слід наголосити на тому, що з кожним роком випадки шахрайства стають частішими, а шахраї — більш професійними.

Найбільш поширеною схемою шахрайства є страхування вже розбитих автомобілів. Даний спосіб, за словами експертів, успішно реалізується здебільшого в КАСКО за активної участі страхових агентів. Зокрема, службою безпеки ПАТ "СК "Універсальна" під час огляду пошкодженого внаслідок ДТП автомобіля Volkswagen Touareg у м. Вінниця було виявлено спробу незаконного отримання страхового відшкодування за договором КАСКО, оскільки страховальник при укладанні договору КАСКО приховав від компанії ушкоджений автомобіль [10].

У липні 2011 року працівниками ТОВ "Гарант-АС-ІСТАНС" було попереджено спробу незаконного отримання страхового відшкодування за договором КАСКО на суму понад 40 тис. грн. Так, з метою незаконного отримання страхового відшкодування представником страховальника було заявлено, що він залишив автомобіль VOLKSWAGEN PASSAT B6 на узбіччі лісу, а коли повернувся — побачив пошкоджений автомобіль. Однак були доведені факти, що того ж самого дня, але раніше за часом, відбулася дорожньо-транспортна пригода за участю автомобіля страховальника та ще двох авто на території Росії [6].

Кожного року експерти страхового ринку публікують рейтинг автомобільних марок, що найчастіше є об'єктом шахрайських дій. Зокрема, у 2011 році цей рейтинг очолювала Skoda Octavia; на другому місці — події за участю Ford Focus; на третьому місці — Skoda Fabia; четверте місце займають автомобілі Toyota Camry; а замикає п'ятірку "антилідерів" Toyota Corolla [9].

Наступна схема автошахрайства реалізується через надання неправдивої інформації або фальсифікації дорожньо-транспортної події. Такі шахрайські операції, як правило, використовують організовані злочинні угруповання Пеза договорами КАСКО і ОСЦПВ.

До "надання неправдивої інформації" відноситься і страхування "двійника", при якому номерні знаки з пошкодженого автомобіля вішаються на аналогіч-

Таблиця 1. Кількість фальшивих українських "Зелених карток", пред'явлених на місці ДТП у країнах-членах міжнародної системи "Зелена картка"

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Фальшиві «Зелені картки», шт.	40	40	13	107	156	80	57
Попередній резерв, Євро	-	-	40000	200000	1200000	130000	60000

ний транспортний засіб, що не має пошкоджень, для укладення договору страхування і подальшої заяви про настання страхової події. Імітація ДТП відбувається, як правило, в темний час доби. Зловмисники виставляють на певній ділянці дороги два пошкоджені транспортні засоби і викликають для фіксації аварії співробітників ДАІ, які вночі не дуже придивляються до наявних пошкоджень. У такому разі тільки відповідна експертиза може спростувати інформацію страховальника [7].

Наприклад, у 2011 році службою безпеки страхової компанії "БРОКБІЗНЕС" спільно зі службами безпеки НАСК "Оранта" та "Українська страхова група" виявлено групу осіб, які у змові з посадовими особами державних органів, страхових компаній та експертами оформляли фіктивні документи по дорожньо-транспортних пригодах, що не відбувалися, в ряді страхових компаній протягом кількох років за договорами КАСКО і ОСЦПВ. При цьому для оцінки розміру заподіяної внаслідок ДТП шкоди в страхові компанії надавали аналогічні автотранспортні засоби [11].

Наступним за частотою реалізації способом шахрайства є імітація викрадення. Характерним для всіх подібних ситуацій є те, що страховий випадок фальсифікується на початку терміну дії страховки або незадовго до її закінчення. Як правило, автомобілі ховають у гараж, а потім продають у країні близького зарубіжжя, де їх розбирають на запчастини. Власник відразу одержує 50% його вартості, а після цього заявляє про викрадення машини і одержує відшкодування від страховика. Страхова виплата разом з вибором від проданих деталей транспортного засобу значно перевищує вартість авто [5].

Четверта схема — розповсюдження фальшивих полісів у сфері міжнародного автостраховання "Зелена картка". Протягом останніх років найбільше випадків фальшивих "Зелених карток", що видані в Україні, виявляють на території Італії (95%), але такі випадки мають місце і в Іспанії, Франції, Німеччині, Польщі, Греції. Переважна кількість транспортних засобів — учасників ДТП, що відбулися на території Італії, зареєстровані в Чернівецькій (32,2%) та Львівській (23,1%) областях [4].

За даними МТСБУ, найбільше фальшивих "Зелених карток", пред'явлених на місці ДТП у країнах-членах міжнародної системи "Зелена картка" у період 2004—2010 років, була в 2007 (107 шт) та 2008 (156 шт) роках (табл. 1). В останній час відмічається зменшення випадків такого шахрайства.

Непоодинокими є випадки, коли за однією "Зеленою картокою" впродовж 1—2 років здійснюється по 4—5 ДТП. Зокрема, у 2011 році МТСБУ розслідувало 18 ДТП за однією фальшивою "Зеленою картокою" на території Італії, причому найбільшою "популярністю" у шахраїв користувалися такі марки автомобілів, як BMW (11,4%), Audi (10,8%), Ford (8,5%) та Mercedes (7,2%).

П'ята схема — махінації банківських позичальників (зокрема, інсценування викрадення). Шахраї намагаються сфальсифікувати страховий випадок з взятим у кредит авто, після чого страхова компанія виплачує вартість автомобіля банку, а власник отримує погашену кредитну заборгованість і кошти від продажу авто. Так, СК "ТАС" виявлено спробу одержання незаконного відшкодування за отриманим в кредит авто Toyota вартістю 273 тис. грн., котрий

власниця застрахувала в регіоні і передала в користування зятеві, який за три дні до закінчення строку страхування заявив, що машина викрадена в Києві. Провівши розслідування, компанія з'ясувала, що молодий чоловік вже притягувався до кримінальної відповідальності, кредит був отриманий за підробленими документами і не виплачувався, а авто півроку тому було продано [5].

Непоодинокі випадки страхового шахрайства в сфері автомобільного страхування є наслідком ряду причин, до яких можна віднести: обов'язковість та масовий характер страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; простота обману; спрощена процедура і терміни одержання виплат з ОСЦПВ; складний механізм вилучення фальшивих "Зелених карток"; необізнаність дорожньої поліції про форми "Зелених карток"; відсутність єдиного реєстру та акредитації страхових агентів; відсутність єдиних централізованих баз даних; очевидна економічна вигода для клієнта страхової компанії.

З метою підвищення ефективності боротьби з автошахраями слід звернути увагу на практику розвинених країн світу. Зокрема, у Франції створені системи обліку страхових шахраїв та єдина інформаційна база страхового ринку. В Естонії страхові виплати за збиток транспортного засобу переказуються на рахунок підприємства, яке здійснювало ремонт пошкодженого авто, а не видаються безпосередньо власнику. Це сприяє зменшенню рівня шахрайських дій в автострахованні через відсутність прямої матеріальної вигоди страховальника. Заслугове на увагу практика Великобританії, де більшості страхових компаній використовують технологію виявлення шахрайства Nenesysco, котра базується на дистанційному визначенні брехні по голосу. Зокрема, у страховій компанії "Highway insurance" завдяки використанню цієї системи рівень виявлення шахрайства зріс з 5% до 18% [13].

З метою ефективнішої боротьби з автошахрайством, деякі вітчизняні страхові компанії практикують тестування з виявлення ймовірності схильності до шахрайства при супроводженні договорів КАСКО, ОСЦПВВТЗ та "Зелена карта", хоча масового застосування такі тести поки не набули. Сутність такого тесту полягає у визначенні 10 ознак автомобільного шахрайства, за якими надається певна кількість балів. Після проходження тесу бали додаються і за відповідною шкалою визначається ймовірність шахрайства. До ознак автомобільного шахрайства віднесено:

- 1) нанесення значної матеріальної шкоди автомобілю потерпілого, хоча обставини ДТП повинні її виключати (наприклад, на парковці) — 5 балів;
- 2) страхова подія сталася у віддаленій місцевості за відсутності свідків — 5 балів;
- 3) знайомство між собою учасників ДТП — 4 бали;
- 4) настання страхового випадку відбувається в короткий період після укладання договору страхування чи перед його закінченням — 3 бали;
- 5) представлення клієнтом при страхуванні дублікатів свідоцтва про реєстрацію — 3 бали;
- 6) суперечливі показання про обставини страхового випадку — 3 бали;
- 7) невідповідність соціального статусу страховальника і вартості ушкодженого автомобіля — 2 бали;
- 8) при значних механічних пошкодженнях авто в ДТП відсутні тілесні пошкодження учасників — 2 бали;
- 9) транспортний засіб має пробіг більш ніж 70000 км. — 1 бал;
- 10) учасники ДТП є власниками автомобіля за довіреністю — 1 бал.

Відповідно, якщо сума балів буде становити 20 балів, то ймовірність шахрайства висока; 10—20 балів

— існує ймовірність шахрайства; менше ніж 10 балів — явних ознак шахрайства немає [8].

Окрім вищезазначеного, актуальними питаннями для вітчизняного ринку автострахування є створення єдиної інформаційної бази даних страхових історій; проведення ретельної перевірки автотранспорту, який страхується; здійснення жорсткого внутрішнього контролю за працівниками, які відповідають за врегулювання збитку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Підсумовуючи проведені дослідження, слід сказати, що на сучасному етапі розвитку вітчизняного ринку страхування автошахрайство завдає значних збитків страховикам. Протидія такому явищу потребує мобілізації зусиль не лише відділів безпеки страхових компаній, але й уваги з боку держави. Перспективним напрямом подальших досліджень можна вважати створення концепції протидії шахрайству в страхуванні, удосконалення нормативно-правового регулювання та впровадження закордонного досвіду боротьби із страховим шахрайством з урахуванням реалій вітчизняного страхового ринку.

Література:

1. Камнєва А.В. Проблема страхового шахрайства в Україні / А.В. Камнєва // Економічний простір. — 2010. — № 39. — С. 49—56.
2. Пластун В.А. Проблеми страхового шахрайства та практика його уникнення / В.А. Пластун // Економіка: проблеми теорії та практики. — № 254. — 2009. — с. 477—488.
3. Романюк Т.В. Світовий досвід протидії шахрайству на ринку страхових послуг / Т.В. Романюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — № 3. — 2009. — С. 319—323.
4. Салайчук О. Шахрайство та протидія йому в авто страхуванні / О.Салайчук // Фінансовий ринок України. — № 3. — 2011. — С. 13—16.
5. В Україні активізувалися страхові шахраї [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/09/05/12/3766>.
6. Компанія, що асистує НАСК "Оранта" попередила спробу незаконного отримання страхового відшкодування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/press/2011/08/4/293917>.
7. Найпоширеніші способи шахрайства в автострахованні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.avtobazar.lviv.ua/news/show_1834.
8. Осторожно, автомобилисти! Страхові шахраї [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/06/07/07/2482>.
9. Рейтинг найбільших аварійних авто в 2011 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/12/01/25/26798>.
10. СК "Універсальна" предупредила попытку страхового шахрайства по КАСКО [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/10/09/16/23041>.
11. Служба безпеки СК "БРОКБІЗНЕС" попередила випадок страхового шахрайства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bbs.ua/about/news.php?id=3684&lang=uk>.
12. Страхові шахраї. Досвід роботи європейського страховика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://grivnaoff.net.ua/straxove-shaxrajstvo>.
13. Технологія детекції лжи по голосу страховикам полезна, но она бессильна при выявлении мошенничества в ОСАГО [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/11/11/01/4410>.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2012 р.